

Postanowienie Sądu Najwyższego z 12.01.2012 r., IV CSK 183/11

Skład sądu:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)
SSN Wojciech Katner
SSN Krzysztof Pietrzykowski (sprawozdawca)

Sentencja:

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku PKP Energetyka Spółki Akcyjnej z siedzibą w W. przy uczestnictwie Wandy O. - N. o stwierdzenie zasiedzenia służebności, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 12 stycznia 2012 r., skargi kasacyjnej uczestniczki postępowania od postanowienia Sądu Okręgowego w L. z dnia 17 listopada 2010 r., sygn. akt (...),

1. oddala skargę kasacyjną;
2. zasądza od uczestniczki na rzecz wnioskodawczyni 120 (sto dwadzieścia) złotych tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie:

Postanowieniem z dnia 11 czerwca 2010 r. Sąd Rejonowy w Ł. stwierdził nabycie przez kaźdoczesnego właściciela i użytkownika wieczystego bliżej opisanych nieruchomości z dniem 1 stycznia 2004 r. przez zasiedzenie służebności gruntowej związanej z posadowieniem opisanych urządzeń przesyłu energii elektrycznej oraz prawa wjazdu i wejścia na bliżej opisaną nieruchomość stanowiącą własność Wandy O.-N. oraz stwierdził, że koszty postępowania ponoszą zainteresowani do wysokości poniesionych wydatków, odpowiadających ich udziałowi w sprawie.

Sąd Rejonowy ustalił, że Wanda O.-N. jest właścicielką nieruchomości położonej w Ł. o łącznej powierzchni 1,6753 ha. Państwowe przedsiębiorstwo Polskie Koleje Państwowe w latach 1971 - 1973 wybudowało napowietrzną linię energetyczną do podstacji trakcyjnej w Ł., w tym słupy na nieruchomości położonej w Ł. będącej wówczas w posiadaniu poprzedników prawnych uczestniczki postępowania Wandy O.-N. Napowietrzna linia energetyczna została oddana do użytku Państwowego Przedsiębiorstwa Polskie Koleje Państwowe w 1973 roku i jest w chwili obecnej wykorzystywana do przesyłu energii elektrycznej przez wnioskodawcę PKP Energetyka Spółkę Akcyjną w W.

Sąd Rejonowy uznał, że wniosek o stwierdzenie nabycia służebności przez zasiedzenie zasługiwał na uwzględnienie w całości stosownie do art. 292 KC. Skoro poprzednik prawny wnioskodawcy wybudował na gruncie poprzedników prawnych uczestniczki napowietrzną linię energetyczną i posadził słupy bez uprzedniego wywłaszczenia lub zawarcia z właścicielami gruntu umowy dotyczącej korzystania z nieruchomości, należy go uznać za posiadacza w złej wierze. W konsekwencji termin prowadzący do nabycia przez wnioskodawcę służebności gruntowej przez zasiedzenie, zgodnie z art. 172 § 2 KC w związku z art. 176 KC, wynosi trzydzieści lat. Początek biegu zasiedzenia należy liczyć od końca 1973 roku, kiedy to linia energetyczna została oddana do użytku.

Sąd Rejonowy podkreślił, że istotą sporu w niniejszej sprawie była ocena, czy wnioskodawca, jako następca przedsiębiorstwa państwowego PKP, wykonywał posiadanie prowadzące do nabycia służebności gruntowej przez zasiedzenie we własnym imieniu. Wprawdzie w 1973 r. obowiązywał art. 128 KC, następnie uchylony przez ustawę z dnia 28 lipca 1990 r., która weszła w życie w dniu 1 października 1990 r., jednakże w rozpoznawanej sprawie bieg trzydziestoletniego terminu zasiedzenia służebności gruntowej upłynął z dniem 1 stycznia 2004 r., kiedy art. 128 KC już nie obowiązywał. Wobec tego brak jest przeszkód do nabycia przez wnioskodawcę służebności gruntowej, po uprzednim doliczeniu na podstawie art. 176 KC okresu posiadania poprzednika prawnego wnioskodawcy - Przedsiębiorstwa Państwowego PKP.

Uczestniczka postępowania wniosła apelację od postanowienia Sądu Rejonowego, zaskarżając je w całości.

Sąd Okręgowy w L. postanowieniem z dnia 17 listopada 2010 r. oddalił apelację i nadał zaskarżonemu postanowieniu Sądu Rejonowego w pkt I brzmienie opisane bliżej w sentencji oraz zasądził od uczestniczki postępowania na rzecz wnioskodawcy kwotę 120 zł tytułem kosztów postępowania odwoławczego.

Sąd Okręgowy nie zgodził się ze skarżącą, że w niniejszej sprawie nie znajduje zastosowania art. 176 § 1 KC, uznając, iż chybione jest odwołanie się przez apelującą do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2009 r., IV CSK 291/09 (Monitor Prawniczy 2010, nr 2, s. 68). Zgodnie z tym wyrokiem, przedsiębiorstwa państwowego nie można uznać w okresie do dnia 1 lutego 1989 r. za samoistnego posiadacza nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności gruntowej (art. 352 KC); oznacza to, że niedopuszczalne jest zaliczanie posiadania przez przedsiębiorstwo państwowe wykonywanego przed tą datą do okresu potrzebnego do nabycia służebności przez zasiedzenie przez następcę prawnego tego przedsiębiorstwa. Sąd Najwyższy odwołał się w tym zakresie do postanowień Sądu Najwyższego z dnia 10 lipca 2008 r., III CSK 73/08 i z dnia 16 września 2009 r., II CSK 103/09, które zapadły w stanach faktycznych przed zniesieniem zasady jednolitej własności państwowej, kiedy Skarb Państwa był właścicielem zarówno nieruchomości władnącej, jak i nieruchomości obciążonej. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2009 r., IV CSK 291/09 został zaś wydany w stanie faktycznym, w którym nabycie służebności przez zasiedzenie nastąpiło już w 1985 r., a więc na rzecz Skarbu Państwa. W okolicznościach niniejszej sprawy mamy do czynienia, zdaniem Sądu Okręgowego, z sytuacją odmienną, gdyż bieg zasiedzenia służebności zakończył się po zmianie przepisu art. 128 KC dokonanej ustawą z dnia 31 stycznia 1989 r. oraz po uchynieniu tego przepisu z dniem 1 października 1990 r. Nie wchodziło więc w rachubę nabycie służebności przez Skarb Państwa, skoro posiadanie w zakresie odpowiadającym treści służebności było wykonywane przez część okresu prowadzącego do zasiedzenia przez odrębny od Skarbu Państwa podmiot we własnym imieniu i na swoją rzecz.

Zdaniem Sądu Okręgowego, władztwo przedsiębiorstwa państwowego w okresie przed dniem 1 lutego 1989 r. było jedynie przewidzianym w art. 338 KC dzierżeniem w imieniu i na rzecz Skarbu Państwa. Jednakże skutkiem obowiązywania w okresie przed dniem 1 lutego 1989 r. zasady jednolitej własności państwowej jest jedynie to, że za poprzednika w posiadaniu w rozumieniu art. 176 § 1 KC uznać należy Skarb Państwa. Z dniem 9 maja 1989 r., kiedy weszła w życie ustawa z dnia 27 kwietnia 1989 r. o przedsiębiorstwie państwowym „Polskie Koleje Państwowe” (Dz.U. Nr 26, poz. 138 ze zm.), na PKP jako podmiot odrębny od Skarbu Państwa zostało przeniesione posiadanie wykonywane dotychczas przez Skarb Państwa w stosunku do nieruchomości uczestniczki (art. 50 tej ustawy).

Uczestniczka postępowania w skardze kasacyjnej zaskarżyła postanowienie Sądu Okręgowego w całości, zarzucając naruszenie prawa materialnego, mianowicie art. 292 w związku z art. 176 § 1 i art. 172 § 2 KC, art. 292 zdanie drugie w związku z art. 352 § 2, art. 176 § 1 i art. 172 § 2 KC, art. 50 ustawy z dnia 27 kwietnia 1989 r. o przedsiębiorstwie państwowym „Polskie Koleje Państwowe” oraz art. 292, art. 172 § 2 i art. 176 § 1 KC w związku z art. 50 ustawy z dnia 27 kwietnia 1989 r. o przedsiębiorstwie państwowym „Polskie Koleje Państwowe”.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sformułowane w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia prawa materialnego zmierzają do wykazania, że przedsiębiorstwo państwowe „Polskie Koleje Państwowe” nie mogło zostać uznane w okresie do dnia 1 lutego 1989 r. za samoistnego posiadacza nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności gruntowej (art. 352 KC), niedopuszczalne jest zatem zaliczenie posiadania przez to przedsiębiorstwo wykonywanego przed tym dniem do okresu potrzebnego do nabycia służebności przez zasiedzenie przez następcę prawnego tego przedsiębiorstwa. Takie stanowisko, częściowo wynikające również z uzasadnienia zaskarżonego postanowienia, jest nietrafne. Sąd Okręgowy bezzasadnie mianowicie przyjął, że w okresie obowiązywania zasady jednolitego funduszu własności

państwowej przedsiębiorstwo państwowe „Polskie Koleje Państwowe” nie mogło być posiadaczem, ale jedynie dzierżycielem wykonującym władztwo faktyczne nad rzeczą w imieniu i na rzecz Skarbu Państwa. Dalej zaś wywiódł, że z wejściem w życie ustawy z dnia 27 kwietnia 1989 r. o przedsiębiorstwie państwowym „Polskie Koleje Państwowe” na PKP jako podmiot odrębny od Skarbu Państwa zostało przeniesione posiadanie wykonywane dotychczas przez Skarb Państwa w stosunku do nieruchomości uczestniczkii postępowania. Taka konstrukcja jest wątpliwa, na co trafnie zwrócono uwagę w skardze kasacyjnej, ale przede wszystkim całkowicie zbędna.

Sąd Najwyższy w składzie siedmiu sędziów wyjaśnił w wyroku z dnia 15 stycznia 2009 r., I CSK 333/07 (OSNC-ZD 2009 D, poz. 97), że zasada jednolitego funduszu własności państwowej nie oznaczała, iż przedsiębiorstwo państwowe nie mogło wystąpić z roszczeniem na podstawie art. 231 § 1 KC w stosunku do nieruchomości znajdujących się w jego władztwie. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmowano zgodnie, że wprawdzie ze względu na tę zasadę państwowa osoba prawna nie mogła przeciwstawić Skarbowi Państwa jakichkolwiek własnych uprawnień, jednakże w stosunkach zewnętrznych z osobami trzecimi miała pozycję taką jak właściciel. W konsekwencji wszelkie roszczenia, jakie powstawały ze względu na składniki mienia państwowego pozostające w zarządzie państwowej osoby prawnej, realizowała w imieniu własnym ta osoba (uchwała składu siedmiu sędziów z dnia 16 października 1961 r., I CO 20/61, OSN 1962, nr II, poz. 41; postanowienie z dnia 14 czerwca 1963 r., I CR 336/63, OSNCP 1964, nr 11, poz. 223; uchwała z dnia 27 czerwca 1984 r., III CZP 28/84, OSNCP 1985, nr 1, poz. 11).

O ile więc w relacjach wewnętrznych między Skarbem Państwa a państwową osobą prawną posiadaczem samoistnym nieruchomości państwowej było zawsze państwo, o tyle z punktu widzenia relacji zewnętrznych przedsiębiorstwo państwowe, które władało oddaną mu w zarząd nieruchomością, powinno być uznawane za posiadacza samoistnego nieruchomości niezależnie od tego, czy była to nieruchomość państwowa. *Expressis verbis* pogląd ten znalazł wyraz w uzasadnieniu wyroku z dnia 15 kwietnia 1966 r., I CR 80/66 (OSNCP 1967, nr 2, poz. 24), w którym Sąd Najwyższy uznał, że chociaż posiadanie wykonywane przez jednostkę państwową stanowi - w myśl zasady wypowiedzianej w art. 128 § 1 KC - posiadanie państwowe, to jednak w wypadku, gdy jego przedmiot znajduje się w zarządzie państwowej osoby prawnej, na zewnątrz ta osoba prawna, a nie Skarb Państwa występuje - zgodnie z art. 128 § 2 KC - jako posiadacz. Przedsiębiorstwo państwowe mogło zatem występować z roszczeniem przewidzianym w art. 231 § 1 KC, z tym, że, ze względu na zasadę jednolitego funduszu własności państwowej, nabywana nieruchomość stawała się własnością państwową.

Przedstawione rozumowanie, dotyczące posiadania samoistnego nieruchomości, wykonywanego przez przedsiębiorstwo państwowe w okresie obowiązywania art. 128 KC w pierwotnym brzmieniu, można tym bardziej odnieść do posiadania w zakresie służebności przesyłu. Sąd Najwyższy podkreślił w postanowieniu z dnia 17 grudnia 2008 r., I CSK 171/08 (OSNC 2010, nr 1, poz. 15), że nie ma żadnych podstaw do przyjęcia, iż posiadanie służebności przesyłowej przez przedsiębiorstwo państwowe przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej kodeks cywilny z 1989 r. nie było posiadaniem w rozumieniu art. 352 § 1 KC i nie mogło prowadzić do zasiedzenia. W orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budziła zaś wątpliwości dopuszczalność nabycia w drodze zasiedzenia służebności odpowiadającej treści służebności przesyłu na rzecz przedsiębiorstwa przed ustawowym uregulowaniem służebności przesyłu w art. 305¹-305⁴ KC (wyrok z dnia 11 marca 2005 r., II CK 489/04; postanowienie z dnia 4 października 2006 r., II CSK 119/06, *Monitor Prawniczy* 2006, nr 21, s. 1128; uchwała z dnia 7 października 2008 r., III CZP 89/08, *Biul. SN* 2008, nr 10, s. 7).

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ w zw. z art. 13 § 2 KPC orzekł, jak w sentencji.